

godine. Usporedbom makroekonomskih pokazatelja autorica zaključuje da je regija imala drugu najvišu stopu rasta u Monarhiji između 1870. i 1910. Unatoč ograničenoj ekonomskoj samostalnosti, ulaganja u ljudski kapital, u određenoj mjeri, i u zaposlenost žena, kako Nagy ističe, predstavljaju važne korake k ekonomskoj modernizaciji Hrvatske u 20. stoljeću. Posljednji članak u zborniku nosi naslov *The Modernisation of the Primary School System in Croatia in the Political Context of the Croatian-Hungarian Settlement (273-288)*. U njemu Vlasta Švoger raščlanjuje utjecaj Hrvatsko-ugarske nagodbe na razvoj školstva u Hrvatskoj. Omogućena Nagodbom, obrazovna autonomija dovela je do osuvremenjivanja zakona o osnovnom školstvu, koji je uveo obvezno i besplatno osnovno obrazovanje, sekularizirao školski sustav te postavio temelje za smanjenje nepismenosti stanovništva. Unatoč otporu, posebice crkava, i sporijem provođenju zbog raznih ograničavajućih faktora, Švoger ističe da je cjelokupna reforma obrazovanja, usprkos izazovima, bila ključna za modernizaciju Hrvatske. Slijede sažeti bibliografski podaci o autorima radova te indeks osobnih imena i geografskih pojmova.

Proizašao iz hrvatsko-mađarske suradnje, predmetni zbornik pridonosi razumijevanju kompleksnosti političkoga sustava Austro-Ugarske, ističući krucijalnu ulogu Nagodbe u stabilizaciji dualističkoga sustava, i vrijedan je doprinos suvremenoj historiografiji, obuhvaćajući političku, pravnu, ekonomsku i kulturnu povijest, odnosno pokrivajući širok spektar tema, od političkih preteča i mikrohistorijskih studija, reinterpretacija dosadašnjih narativa, analize vizualnih reprezentacija do pregleda dugoročnih posljedica za hrvatsko društvo. S obzirom na to da je publiciran na engleskom jeziku, dostupan je i međunarodnoj akademskoj zajednici. Pozicionirajući hrvatsku i mađarsku historiografiju u širi kontekst proučavanja Monarhije, pokazuje i neophodnost međunarodne suradnje u historiografskim istra-

živanjima, osobito kad je riječ o proučavanju isprepletenih nacionalnih povijesti.

Veronika Novoselac

Međunarodna znanstvena konferencija *Medieval Rural Spaces* (Zagreb, 16. – 17. listopada 2024.)

Međunarodna znanstvena konferencija *Medieval Rural Spaces (Srednjovjekovni ruralni prostor / Srednjeveški ruralni prostor)* održana je 16. listopada 2024. u prostorijama Hrvatskoga katoličkog sveučilišta i 17. listopada u Ozlju i Dubovcu. Organizirao ju je Odjel za povijest Hrvatskoga katoličkog sveučilišta u suradnji s Povijesnim institutom „Milko Kos” Znanstveno-istraživačkoga centra Slovenske akademije znanosti i umjetnosti (Zgodovinski inštitut „Milko Kos” Znanstvenoraziskovalnog centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti) u sklopu projekta *Topografija srednjovjekovne Zagrebačke županije (14. – 16. stoljeće)*, koji financira Hrvatska zaklada za znanost. Na konferenciji je sudjelovalo 17 znanstvenika iz Europe i svijeta s ciljem prikazivanja metodološkoga razvoja i dosega u ruralnoj historiografiji, kao i budućih razvojnih kretanja. Ideja konferencije bila je i povezivanje povjesničara jugoistočne (centralne) Europe s inozemnim znanstvenicima kao poticaj za buduće suradnje u polju ruralne povijesti. Prvi dan skupa bio je podijeljen u četiri sekcije s uvodnim predavanjem, a drugoga dana za sudionike skupa organiziran je posjet Ozlju i Dubovcu, gdje su predstavljene metode i dosadašnji rezultati istraživanja na spomenutom projektu.

Nakon pozdravnih riječi organizatora i otvorenja konferencije uvodno predavanje *Dealing with Past, Dealing with Present* održala je Isabel Alfonso, istraživačica u Institutu za povijest pri CSIC-u (Instituto de Historia del CSIC, Madrid). Sažimajući svoj dugogodišnji rad i izdvajajući svoje

najvažnije radove, s komentarima drugih znanstvenika iz polja, objedinjene u zborniku radova *Conflict, Language, and Social Practice in Medieval Societies*, prikazala je osnovne i najvažnije metode za istraživanje ruralne povijesti, naglašavajući interdisciplinarni rad i pristupanje istim izvorima s različitim istraživačkim pitanjima. Prva sekcija počela je izlaganjem *Local Landscapes and Human Minds. Notes on the Scales of Spatial Knowledge in the Early Middle Ages* Julija Escalona, istraživača iz Instituta za povijest pri CSIC-u. Prikazujući problem maloga broja službenih topografskih izvora u ranom srednjem vijeku, kako za suvremenike tako i za povjesničare, Escalona je predstavio koncept *Dense Local Knowledge*. Iako ponekad zanemaren izvor, zaključio je da je upravo lokalno stanovništvo imalo znanje o granicama i vlasnicima posjeda te se ono u ranom srednjem vijeku, u nedostatku službenih zapisa, koristilo prilikom reambulacija, a kako je to bila univerzalna praksa, to znači da su i metode istraživanja takvih izvora univerzalne. Koristeći naselja nastala uz utvrde u Gorenjskoj kao primjer, Matjaž Bizjak iz Povijesnoga instituta „Milko Kos” Znanstveno-istraživačkoga centra Slovenske akademije znanosti i umjetnosti u izlaganju *Village Under the Castle – a Special Type of Medieval Rural Settlement* prikazao je tipologiju srednjovjekovnih naselja osnovanih uz utvrde, stavljajući naglasak na one ruralnih obilježja. U koji će se tip naselje razviti uvelike je ovisilo o dominantnoj privrednoj grani stanovništva i potrebama utvrde. Međutim, obilježja nisu bila nepromjenjiva, a česta posljedica gubitka centralne uloge utvrde pod kojom se razvilo bila je reagrarizacija. Pregledom najvažnijih povjesničara križarskih ratova koji su u fokus istraživanja stavili ruralne prostore otvorio je svoje izlaganje *Rural Space in the First Two Decades of the Latin Kingdom of Jerusalem (1099-1118)* Bartłomiej Dźwigala sa Sveučilišta kardinala Stefana Wyszyńskiego (Uniwersitet Kardinala Stefana Wyszyńskiego w

Warszawie, Varšava). Analizom diplomatskih izvora zaključio je da je određivanje uloge ruralnoga prostora bilo dio procesa formiranja identiteta Jeruzalemskoga Kraljevstva. Izlaganjem *Development of Settlements in the Zagreb Area During the Late Middle Ages* Branimira Brglesa iz Instituta za hrvatski jezik završila je prva sekcija konferencije. Uz kratak pregled dosadašnjih toponimijskih i antroponimijskih rezultata istraživanja u sklopu projekta *Topografija srednjovjekovne Zagrebačke županije (14. – 16. stoljeće)* Brgles je prikazao razvoj naselja na savskoj obali u Zagrebačkoj županiji od 15. do 16. stoljeća. Na kraju je zaključio da interdisciplinarnim pristupom i novim metodama analize protostatističkih izvora historijska topografija može odgovoriti na pitanja promjena u ruralnom prostoru.

Druga sekcija započela je izlaganjem *Between Hired Personnel and „Boni Viri”. Measuring Land and Revenue in the Duchy of Burgundy (12th-14th century)* Armanda Torresa Fauaza s Nacionalnoga sveučilišta Kostarike (Universidad Nacional de Costa Rica, Kostarika). Prikazujući modernizaciju premjera zemljišta u Burgundiji od 12. do 14., a posebice od druge polovine 13. stoljeća, autor je primijetio da su u premjeravanjima nerijetko i dalje zastupljena svjedočanstva vjerodostojnih lokalnih ljudi, u dokumentima često zvanih *boni viri*. Pregledom više raznih diploma i darovnica autor je zaključio da tijekom razmatrana dva stoljeća uloga *boni viri* nije potpuno ukinuta te su se nove pravne prakse koristile u korelaciji s tradicionalnima. Hrvoje Kekez s Hrvatskoga katoličkog sveučilišta održao je izlaganje *Castle in Medieval Rural Landscape. The Zrin Castle as Possible Origin Seat of Medieval Gora County*, gdje je prikazao rezultate istraživanja koje je provodio s Krešimirom Reganom iz Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža. Dosad je prevladavalo mišljenje da bi centar srednjovjekovne Gorske županije trebalo tražiti na području modernoga toponima Gore. Međutim, ko-

risteći se novim metodama, analizirajući topografiju, dinamiku promjena i konfiguraciju prostora, kao i uočene faze u gradnji, autori su zaključili da je ipak Zrin vrlo vjerojatno bio njezino prvobitno središte. Sljedeće izlaganje, naslovljeno *The Law of the Land (ziemskie prawo) and Peasant Customs in Late Medieval Galicia*, održao je Yuriy Zazuliak s Ukrajinskoga katoličkog sveučilišta (Ukrajinskii Katolickii Universitet, Lavov). Nova poljska vlast, nakon što se proširila na područje Galicije, pokušala je institucionalizirati običajno pravo o slobodi seljenja seljaka zakonom *pravo vykhodu*. Analizirajući izvore koji svjedoče o sukobima vlastelina zbog nepridržavanja toga prava, Zazuliak je zaključio da su postojali privatni dogovori između vlastelina o seljenju seljaka s njihova vlastelinstva, koji nisu nužno bili u skladu s novim zakonom. Posljednje izlaganje druge sekcije, *Sacral Landscape. Distribution of Parish Churches in Medieval Gorica Archdeaconry of the Diocese of Zagreb*, održao je Tomislav Matić iz Hrvatskoga instituta za povijest. Iako je prevladavalo mišljenje da su župe u popisima iz 1334. i 1501. popisivane nasumično, autor je došao do drugoga zaključka. Ubicirajući župe iz navedenih popisa i prateći njihov slijed, uočio je logičan kružni, u pojedinim dijelovima spiralni, smjer kretanja koji je pratio prirodno-geografska obilježja prostora. Raspored župa, zaključio je autor, upućuje i na raspodjelu naseljenih područja, a razlike između popisa na dinamiku naseljavanja.

„*Properties Worth their Weight in Gold*” – *Half Century of Conflict over Land*, izlaganje Silvije Pisk s Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, prvo je iz treće sekcije. Autorica je predstavila pregled sukoba između pavlina iz samostana Blažene Djevice Marije na Gariću i roda Čupor de Monsol oko posjeda Kosovac, Paličan i Marijaševac. Sukobi su trajali pedeset godina, a glavni uzrok bilo je neslaganje glede vlasništva nad tim posjedima, koji su u jednoj generaciji bili darovani samostanu, da bi već

u drugoj nasljednici povlačili darovnicu. Sukobi su uglavnom uzrokovali nasilje nad seoskim stanovništvom, podjednako poticano od pavlina i roda Čupor, a nastavili su se i nakon smrti posljednjega Čupora. Danko Dujmović i Nikolina Belošević s Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci predstavili su se izlaganjem *Medieval Rural Landscape. The Example of Galižane in Istria*. Područje Galižane bilo je kontinuirano naseljeno od antike, a tijekom srednjovjekovnoga razdoblja zadržalo je agrarni karakter. Iako se stanovništvo pretežno bavilo poljoprivredom, autori su upozorili na postojanje klesarske radionice. Uzor za crkvenu plastiku klesarima je bila Pula, čiji su utjecaji do Galižane dolazili sa zakašnjenjem, što se vidi u paralelnom korištenju dvaju stilova na istom namještaju. Analizom tehnike izrade autori su zaključili da klesarska radionica nije radila tijekom cijeloga srednjeg vijeka. Robert Skenderović iz Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskoga instituta za povijest održao je posljednje izlaganje treće sekcije. *Having Magnates for Neighbors. Pretensions of the Šubićs of Zrin to the Totuševina Estate in the First Half of the 16th Century* problematizira konstantne sukobe zbog vlasništva nad posjedom Totuševina, koje je bilo geostrateški i ekonomski privlačno, a vodili su se između vlasnika posjeda i Šubića Bribirskih. Autor je prikazao kako se iz opisa napada na ruralna naselja, odnosno popisa štete i ukradene stoke može analizirati privreda stanovništva. Naveo je da nema zapisa o poljima i vinogradima, a popis ukradene stoke je iscrpan. Međutim, zaključio je da to ne znači da se stanovništvo nije bavilo ratarstvom i vinogradarstvom, nego je stoka, kao pokretno dobro, bila lakša meta napada.

Posljednju, četvrtu sekciju konferencije otvorio je Erasmo Castellani sa Sveučilišta Ca' Foscari u Veneciji (Università Ca' Foscari Venezia, Venecija) izlaganjem *Negotiating Sovereignty. The Articulation of Rural Knowledge in the Management of Natural, Political, and Economic Dangers in Sixteen-*

th Century Venice. Iako je u Veneciji od 16. stoljeća postojao poseban ured za upravljanje vodama, *Savi esecutorio alle*, praktično znanje ruralnoga stanovništva nije zanemarivano. Istaknuo je da su ruralni prostor i okoliš bili dio političkoga pitanja, ali i sama politika, zbog čega su prije planiranja projekta konzultirali ribare, a zatim bi planove projekta nerijetko predstavljali javno da bi ruralno stanovništvo ponovno moglo dati svoje mišljenje. Valentina Janković Barbarić s Hrvatskoga katoličkog sveučilišta održala je izlaganje *Rural Spaces and People on the Estates and in the Documents of Chernkoczy Family During 16th Century*, gdje je uz kratak pregled povijesti obitelji Črnkoci prikazala obiteljski posjed u Zagrebačkom polju. Upozorila je na potencijal darovnica, donacija i drugih posjedovnih dokumenata, koje je i predstavila, u proučavanju ruralne povijesti. Zaključila je da toponimski podaci, opisi prirodnih obilježja posjeda i spomen seoskoga stanovništva komparativnom analizom daju uvid u ruralni prostor i njegovo stanovništvo. Posljednje izlaganje sekcije, time i prvoga dana konferencije, održala je Matea Jurić Matulić s Hrvatskoga katoličkog sveučilišta, naslovljeno *Ottoman Threat and Everyday Life in Rural Societies in the Middle of 16th Century. Ottoman Prisoners from Steničnjak Estate in 1565*. U popis zarobljenika s posjeda Steničnjak 1565. godine upisan je 501 zarobljenik, zabilježen osim svetačkim i narodnim imenom, i onim motiviranim vanjskim karakteristikama i zanimanjima. Upisivano je i ako je zarobljena cijela obitelj, gdje je imenovana samo glava obitelji. Autorica je zaključila da je antropometrijskom analizom popisa zarobljenika, kao i drugih protostatističkih izvora, moguće proučavati društvene strukture.

Ovom konferencijom pokazan je potencijal istraživanja ruralnih prostora koristeći se novim metodama istraživanja i interdisciplinarnim pristupom. Izlagači su zaključili i među sobom se složili da neki izvori koji

su korišteni u istraživanju drugih tema, primjerice gospodarskih i političkih, čuvaju vrijedne podatke o ruralnom stanovništvu, samo je potrebno postaviti prava pitanja. Prikazana su dosadašnja postignuća u ruralnoj historiografiji ne samo regionalnih povjesničara nego i gotovo cijele Europe. Okupljanjem povjesničara iz raznih dijelova Europe i svijeta ostvarena je namjera organizatora konferencije o otvaranju mogućnosti suradnje i potaknuta ideja za daljnji razvoj unutar ove grane.

Marija Lendaric

Sekcije *Krajolik u mijeni: Istraživanje odnosa čovjeka i zemlje u „dugom” 18. stoljeću i „Sve ostaje u familiji” – Upravljanje službama, posjedovanje nekretnina i zemlje u „dugom” 18. stoljeću, Sedmi kongres hrvatskih povjesničara (Osijek, 26. rujna 2024.)*

U sklopu Sedmoga kongresa hrvatskih povjesničara, koji se održao u Osijeku od 25. do 28. rujna 2024., dvije sekcije bile su posvećene povijesti hrvatskih zemalja i stanovništva u 18. stoljeću. Jutarnji program u četvrtak 26. rujna otvoren je sekcijom *Krajolik u mijeni: Istraživanje odnosa čovjeka i zemlje u „dugom” 18. stoljeću*. Kao što naslov sugerira, osnovna je odlika toga odnosa uzajamnost: priroda nije samo medij nego i pokretač promjene. Naime, proučavano razdoblje obilježilo je malo ledeno doba, kao što je u izlaganju *Analiza agrarne proizvodnje na slavonskim vlastelinstvima tijekom prve polovine 18. stoljeća* pokazao Milan Vrbanus (Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje). Kvantitativnom analizom komorskih i desetinskih popisa te gradiva valpovačkoga vlastelinstva autor je detaljno prikazao promjene u agrarnoj proizvodnji tijekom petogodišnjega razdoblja, počevši s 1707. godinom. Usustavljeni podaci o ratarskoj proizvodnji otkrivaju